

РОЗДІЛ VI. ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 371.133.6

Галина Лемко

Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника

ORCID ID 0000-0002-2922-8549

DOI 10.24139/2312-5993/2021.05/406-415

СУПЕРВІЗІЯ ЯК ФОРМА МЕТОДИЧНОГО СУПРОВІДУ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СОЦІАЛЬНА РОБОТА» В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

У статті охарактеризовано особливості виробничої практики студентів спеціальності «Соціальна робота» в закладах освіти. Даний вид практики ознайомлює здобувачів вищої освіти з реальними умовами соціально-педагогічної діяльності, сприяє застосуванню отриманих теоретичних знань на практиці та набуттю практичних навичок. Під час проходження практики методичну допомогу студентам надають керівники-супервізори, яких призначають з числа досвідчених викладачів кафедри, що мають учений ступінь, а також бажано і досвід управлінської або практичної роботи в соціально-педагогічних установах. Вони допомагають планувати роботу студентів, проводять консультації та здійснюють безпосереднє керівництво практикою.

Ключові слова: *супервізор, керівник, методичний супровід, виробнича практика, студенти, спеціальність «Соціальна робота», обов'язки студента, права студентів, заклади освіти.*

Постановка проблеми. Перетворення, що відбуваються в усіх сферах суспільного буття, зумовили необхідність нових підходів і шляхів до вирішення особистісних проблем людини. У цьому контексті широкого розповсюдження набуває професія соціального працівника та соціального педагога.

Згідно із законами України, положеннями про державний вищий навчальний заклад, про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, положеннями про організацію виробничої і педагогічної практики, освітньо-професійною програмою підготовки фахівців за напрямом підготовки «Соціальна робота» висуваються вимоги до наукових і практичних знань студентів, їхніх професійних умінь і навичок у процесі проходження практики в закладах освіти.

Соціально-педагогічна практика є невід'ємною частиною навчального процесу. Саме на практиці студенти вчаться творчо застосовувати науково-теоретичні знання, здобуті в навчально-виховній діяльності, у них виробляються вміння й навички професійної роботи.

Аналіз актуальних досліджень. Проблемам практичної підготовки студентів присвячені праці таких педагогів: Ю. Галагузової, Л. Макарової, В. Поліщук, Л. Романкової та інші.

Метою дослідження є розглянути особливості супроводу керівниками-супервізорами виробничої практики студентів спеціальності «Соціальна робота» ОП «Соціальна педагогіка» в закладах освіти.

Для досягнення поставленої мети були використані такі **методи дослідження**: систематизація і класифікація наукової літератури із зазначеної проблеми, аналіз і синтез, узагальнення науково-теоретичного матеріалу.

Виклад основного матеріалу. Соціальні педагоги покликані прийти на допомогу дітям, підліткам, їхнім батькам, педагогам у важкі часи життя. Допомогти словом і ділом, захистити, допомагати формуванню віри в себе та вміння переосмислити власні цінності, організувати своє навчання, сприяти адаптації, реабілітації в суспільстві – головне призначення майбутнього соціального педагога.

Положення про організацію та проведення практики студентів у Державному вищому навчальному закладі «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (далі – Положення, далі – Університет) розроблено відповідно до Закону України «Про вищу освіту», Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України, затвердженого наказом Міністерства освіти України від 08.04.1993 № 93, Указу Президента України від 04.07.2005 № 1013/2005 «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні», Рекомендацій про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України, ухвалених рішенням Вченої ради Державної наукової установи «Інститут інноваційних технологій і змісту освіти» від 24 квітня 2013 року (протокол № 5).

Соціально-педагогічна діяльність, що спрямована на співчуття, конкретну допомогу, духовну підтримку дитини, знаходження виходу з кризової ситуації, вимагає ґрунтовної підготовки майбутнього фахівця. Одним із шляхів такої підготовки є соціально-педагогічна практика. Практика виступає невід'ємною складовою навчально-виховного процесу закладу вищої освіти.

Соціально-педагогічна практика – це, перш за все, процес оволодіння різними видами професійної діяльності, у якій створюються умови для самопізнання, самовдосконалення студента в професійній ролі і формується необхідність самовираження в професійній діяльності. Вона

має неперервний характер. На кожному курсі студент проходить конкретний вид практики.

Практика студентів є невід'ємною складовою освітньо-професійної програми (ОПП) підготовки фахівців з вищою освітою і галузевих стандартів вищої освіти. Вона спрямована на закріплення теоретичних знань, отриманих студентами за час навчання, набуття й удосконалення практичних навичок і вмінь, формування та розвиток у студентів професійного вміння приймати самостійні рішення в умовах конкретної професійної ситуації, оволодіння сучасними методами, формами організації праці, визначеними освітньо-кваліфікаційною характеристикою підготовки фахівців відповідного напрямку підготовки, спеціальності.

Метою практики є формування та розвиток у студентів професійного вміння приймати самостійні рішення в умовах конкретного виробництва, оволодіння сучасними методами, формами організації праці, знаряддями праці в галузі їх майбутньої спеціальності.

Виробнича практика студентів IV курсу спеціальності 231 «Соціальна робота» ОП «Соціальна педагогіка» ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» проводиться в закладах освіти впродовж шести тижнів і ознайомлює студентів із реальними умовами соціально-педагогічної діяльності та сприяє застосуванню отриманих теоретичних знань. Вони беруть безпосередню участь у соціально-педагогічній діяльності закладів освіти як фахівці соціальної сфери.

Кожен вид соціально-педагогічної практики вирішує конкретні завдання. Серед основних завдань даного різновиду практики можна виділити такі:

1. Поглиблення й закріплення студентами професійних знань із нормативно-правової бази діяльності (законів, підзаконних актів, постанов, розпоряджень, інструкцій, соціально-правових і соціально-економічних основ діяльності соціального педагога, системи соціальних і навчально-реабілітаційних закладів); теорії та історії соціальної педагогіки; методик і технологій соціально-педагогічної діяльності з різними категоріями дітей, які мають особливі потреби або ускладнення в процесі соціалізації; соціології, яка вивчає об'єднання і групи людей (сім'я, мала група, шкільний колектив, група ровесників); вікової психології, яка вивчає особистість дитини, її фізичний, духовний і соціальний розвиток, нормальну та девіантну поведінку; соціальної психології, предметом вивчення якої є закономірності функціонування й діяльності людей, включених у соціальні групи, а також психологічна характеристика цих груп.

2. Застосування теоретичних знань на практиці при наданні основних видів соціальної допомоги: інформаційної, правової, реабілітаційної, побутової, економічної, медичної, психологічної, педагогічної, набуття відповідних професійних умінь і навичок.

3. Розвиток практичних умінь з надання соціальної допомоги та форм її реалізації: заочних (телефон довіри, інформаційно-консультативні служби для дітей-інвалідів, наркоманів та ін.), очних (короткочасне спілкування з дитиною під час відвідування нею кризових центрів, центрів реабілітації), стаціонарних (довготривале спостереження за дитиною в притулках, інтернатах, інших спеціалізованих закладах); комплексних, які передбачають взаємодію з медиками, психологами, реабілітологами та іншими фахівцями.

4. Ознайомлення з основними напрямками, змістом діяльності школи.

5. Вивчення й аналіз змісту професійної діяльності соціального педагога.

6. Організація та здійснення роботи з надання індивідуальної допомоги вихованцю чи групі дітей або підлітків у процесі соціалізації.

7. Вивчення й аналіз впливу соціальних факторів (макро-, мезо-, мікрофакторів) на розвиток дитини.

8. Формування вмінь ведення документації на дитину як однієї з основних форм організаційної діяльності соціального педагога.

9. Набуття професійно-важливих якостей майбутніх соціальних педагогів: емпатії, доброзичливості, відкритості, комунікативності тощо.

10. Розвиток у студентів теоретичного пошуку в науково-дослідницькій і методичній роботі, вироблення потреби в самоосвіті, систематичному засвоєнні та поповненні соціально-педагогічних знань (*Програми практик зі спеціальності «Соціальна педагогіка і практична психологія», 2006, с. 26-27).*

Студенти проходять практику, як правило, групами по 3-5 осіб.

Об'єкти практики вибираються по таких двох основних критеріях:

1) вибрана установа повинна займатися соціально-педагогічними проблемами;

2) у даному закладі освіти повинен бути кваліфікований соціальний педагог, який має стати керівником практики.

Цікавою є технологія обрання вибору майданчика (бази) практики в Німеччині. Студент повідомляє в заклад освіти про обране ним місце практики, виш наводить довідки про дану устанovu і ухвалює рішення про свою згоду або незгоду з пропозицією студента. Якщо ЗВО приймає позитивне рішення, то між студентом, інститутом і соціальною службою

укладають договір. У договорі уточнюються терміни практики, робочий час студента, його страховка, розмір оплати. Соціальний заклад складає для студента-практиканта індивідуальний план, відправляє його в навчальний заклад і студент розпочинає працювати. Слід зазначити, що впродовж усієї практики студент має 10 консультаційних днів, коли він може отримати рекомендації від супервізора (викладача) ЗВО.

Кожному студентові на практиці необхідний керівник-супервізор. Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи для кожної групи студентів призначає керівника-супервізора з числа досвідчених викладачів кафедри, що мають увчений ступінь, а також бажано й досвід управлінської або практичної роботи в соціально-педагогічних установах. Супервізор зазвичай працює з декількома студентами, хоча може працювати і індивідуально з одним студентом. Основним завданням керівника-супервізора є не пасивний контроль. Активне навчання студента в період практики, надання йому допомоги по закріпленню на практиці знань, отриманих у процесі теоретичних занять. Відносини між студентами і керівниками-супервізорами повинні ґрунтуватися на принципах взаємної пошани і довіри. Проте в число функцій викладача-супервізора входить і оцінка компетентності студента, що може викликати ускладнення їх взаємин. Тому практика повинна бути організована так, щоб викладач-супервізор працював творчо, створюючи атмосферу відвертості і взаємної довіри.

Викладач-супервізор виконує такі функції:

- отримує від факультетського керівника програму практики, навчально-методичну документацію з практики, знайомиться з нею;
- бере участь у настановчій нараді;
- проводить консультації зі студентами з усіх питань практики (не рідше ніж один раз у тиждень);
- надає студентам методичні поради у процесі практики;
- допомагає підготувати студентам виступи і творчі матеріали до підсумкової конференції;
- виставляє підсумкові відмітки по практиці і оформляє залікові відомості.

Керівник-супервізор зобов'язаний:

- здійснювати безпосередній контроль і керівництво практикою, спільно з керівниками базового закладу розподіляти практикантів за підрозділами;
- допомагати планувати роботу студентів, затверджувати індивідуальні плани-графіки, забезпечувати здійснення соціально-педагогічної діяльності з учнями;
- проводити консультації, перевіряти плани-конспекти, щоденники;

- відвідати по одному соціально-педагогічному заходу в кожного студента з подальшим його аналізом та оцінкою;
- перевіряти звітну документацію практикантів, оцінювати їх роботу;
- подавати звіт про підсумки означеного виду практики.

Крім того, кафедра визначає порядок і бази проведення практики, погоджує з керівниками відповідних установ програму і час проведення практики на місцях.

Для підготовки студентів до проходження практики кафедра організовує і проводить за участю групових керівників-супервізорів настановчу конференцію, на якій ознайомлює студентів з метою і завданнями практики, планом-графіком її проведення, порядком ведення облікової і звітної документації, вимогами до студентів-практикантів. На настановчу конференцію можуть бути запрошені працівники установ, що становлять базу практики, відповідальні за її організацію на місцях.

Тривалість робочого дня студента-практиканта – 6 год.

Упродовж проходження практики студент зобов'язаний:

- взяти участь у настановчій конференції з питань організації та проведення практики;
- до початку практики отримати від керівника-методиста фахової кафедри інформацію стосовно оформлення необхідних звітних документів;
- своєчасно прибути на базу практики;
- з дотриманням терміну виконувати всі види робіт, передбачені програмою соціально-педагогічної практики й відповідними інструкціями;
- організувати власну діяльність згідно з вимогами, правилами внутрішнього розпорядку закладу, де студент проходить практику, розпорядженнями адміністрації й керівників практики;
- один із студентів бази практики має виконувати обов'язки старости;
- після завершення практики студент упродовж трьох днів повинен завершити підготовку необхідних методичних матеріалів, документації та здати їх у письмовому вигляді.

Також студент-практикант має право:

- задля вирішення питань, що виникають упродовж проходження практики, звертатися до керівника практики фахової кафедри, соціального педагога, соціального працівника закладу, на базі якого проводить таку діяльність;
- запропонувати пропозиції щодо вдосконалення підготовки студентів до соціально-педагогічної практики, її організації та проведення;
- брати участь у зборах, нарадах, конференціях та інших заходах бази, де проходить практику;

– користуватися бібліотекою, кабінетами й навчально-методичними посібниками даного закладу (*Програми практик зі спеціальності «Соціальна педагогіка»*, 2015).

На період практики груповий керівник призначає старосту групи і старших у підгрупах, якщо такі утворюються.

Старости груп зобов'язані:

- вести облік відвідування, забезпечувати навчально-виробничу дисципліну студентів-практикантів;
- своєчасно повідомляти практикантів безпосередньо або через старших у підгрупах про доручення і вказівки групового керівника і організаторів практики на місцях;
- інформувати керівника групи про всі випадки відхилення від нормального процесу проведення практики;
- виконувати всі доручення і вказівки організаторів практики на місцях.

Проведення практики передбачає такі етапи: підготовчий, виконавський, підсумковий.

Підготовчий етап практики включає в себе розв'язання всіх організаційних питань. Він починається з настановчої конференції, що проводиться представником факультету, який відповідає за організацію і проведення практики. На конференції присутні представники адміністрації ЗВО (факультету), студенти, керівники практики від ЗВО. Студенти знайомляться з термінами, завданнями, програмою і вимогами до звітної документації з практики, з розподілом по її об'єктах, зі своїми керівниками і методистами практики.

Виконавський етап практики включає знайомство студента з установою, у якій він буде працювати, складання кожним практикантом індивідуального плану роботи, оформлення журналу практики, практичну діяльність відповідно до цього плану, попередню розробку різних форм та видів роботи з школярами, консультації з методистами і викладачами – керівниками практики.

Упродовж виконавського етапу студент виконує основні завдання практики, аналізує й обговорює з керівниками і методистами отримані результати, визначає тему свого виступу на заключній конференції.

У ході підсумкового етапу студент у встановлений термін оформлює звіт практики, отримує письмовий відзив керівника групи. Оцінка роботи практиканта заноситься в журнал практиканта. Усі звітні матеріали пред'являються для контролю керівнику практики з ВНЗ (факультету) (Галагузова та ін., 2003, с. 24-26).

По завершенню практики студенти здають на кафедру соціальної педагогіки та соціальної роботи, яка відповідає за її організацію, таку документацію:

- 1) характеристику на студента, яку складає керівник практики від закладу, з його підписом та печаткою закладу;
- 2) індивідуальний план роботи студента;
- 3) щоденник проходження практики;
- 4) звіт про проходження практики;
- 5) перелік нормативно-правових документів, якими керується у своїй діяльності соціальний педагог;
- 6) розробити й апробувати комплексну програму соціально-педагогічної допомоги конкретній дитині;
- 7) розробити профорієнтаційне заняття для учнів 9/11 класів з елементами діагностики, активних форм профорієнтації і професійної реклами кафедри (План-конспект розробленого профорієнтаційного заняття в письмовій формі здати з наочністю – фото, відеофільми, стіннівки);
- 8) план-проспект проведеного виховного заходу соціально-педагогічного спрямування (здати з наочністю – фото, відеофільми, стіннівки);
- 9) презентація баз практики (Microsoft PoverPoint, плакат), доповідь щодо результатів практики.
- 10) психолого-педагогічну характеристику на учня та на клас.

Завершує практику підсумкова конференція. Студенти готують виступи, презентації, виставку матеріалів, що відображають хід і результати практики. На конференцію запрошуються керівники груп, які разом із керівниками-супервізорами практики підводять підсумки роботи студентів, висловлюють зауваження і побажання. У ході конференції студенти виступають, обмінюються інформацією про специфіку діяльності соціальних педагогів у різних установах. Така форма проведення підсумкової конференції дає змогу всім студентам отримати цілісне уявлення про «професійне поле» майбутньої діяльності.

Вважається, що студент, який не проходив практики або робота якого під час практики визнана незадовільною, не виконав навчального плану даного семестру. Йому за рішенням деканату може бути надана можливість повторного проходження практики без відриву від навчальних занять.

Висновки. Соціально-педагогічна практика студентів – той місток між теоретичним навчанням соціальних педагогів та їхньою самостійною практичною роботою в різноманітних установах соціальної сфери, який сприяє формуванню фаховості.

Виробнича практика забезпечує поєднання теоретичного навчання соціальних працівників, соціальних педагогів із їх практичною діяльністю, визначає ступінь професійної придатності та надає можливість студентам-практикантам переконатись у правильності обраного професійного шляху.

ЛІТЕРАТУРА

Галагузова, Ю., Сорвачева, Г., Штинова, Г. (2003). *Социальная педагогика: Практика глазами преподавателей и студентов: Пособие для студ.* М.: ВЛАДОС (Halahuzova, Yu., Sorvacheva, H., Shtynova, H. (2003). *Social pedagogy: Practice through the eyes of teachers and students: A guide for students.* М.: VLADOS).

Програми практик зі спеціальності «Соціальна педагогіка і практична психологія» (2006). Методичний посібник / керівник групи упорядників: Б. Ковбас. Упорядники: С. Недільський, Р. Зозуляк, Г. Лемко. Івано-Франківськ (*Programs of practices in the specialty «Social pedagogy and practical psychology»*) (2006). Methodological manual / Head of the group of compilers: B. Kovbas. Compilers: S. Nedilskyi, R. Zozuliak, H. Lemko. Ivano-Frankivsk).

Програми практик зі спеціальності «Соціальна педагогіка» (2015). Методичний посібник / Керівник групи упорядників: Б.І. Ковбас. Упорядники: Р. Зозуляк-Слущик, Л. Березовська, І. Кулик, Г. Лемко, Г. Михайлишин, Р. Петришин, Н. Сабат. Івано-Франківськ (*Programs of practices in the specialty «Social pedagogy»*) (2015). Methodological manual / Head of the group of compilers: B. Kovbas. Compilers: R. Zozuliak-Sluchyk, L. Berezovska, I. Kulyk, H. Lemko, H. Mykhailyshyn, R. Petryshyn, N. Sabat. Ivano-Frankivsk).

РЕЗЮМЕ

Лемко Галина. Супервизия как форма методического сопровождения производственной практики студентов специальности «Социальная работа» в учреждениях образования.

В статье охарактеризованы особенности производственной практики студентов специальности «Социальная работа» в учебных заведениях. Данный вид практики знакомит соискателей высшего образования с реальными условиями социально-педагогической деятельности, способствует применению полученных теоретических знаний на практике и способствует приобретению практических навыков. Во время прохождения практики методическую помощь студентам предоставляют руководители-супервизоры, назначаемых из числа опытных преподавателей кафедры, имеющих ученую степень, а также желательно и опыт управленческой или практической работы в социально-педагогических учреждениях. Они помогают планировать работу студентов, проводят консультации и осуществляют непосредственное руководство практикой.

Ключевые слова: супервизор, руководитель, методическое сопровождение, производственная практика, студенты, специальность «Социальная работа», обязанности студента, права студентов, учебные заведения.

SUMMARY

Lemko Halyna. Supervision as a form of methodological support of internship of students majoring in “Social Work” in education institutions.

The article outlines the features of the assistance of the head-supervisor to students majoring in “Social Work” EP “Social Pedagogy” during the internship in education institutions.

Analysis of relevant research. *The works of the following teachers are devoted to the problems of practical training of students: Yu. Halahuzova, L. Makarova, V. Polishchuk, L. Romankova and others.*

Aim of the Study – *to consider the features of support by head-supervisors of internship of students majoring in “Social Work” EP “Social Pedagogy” in education institutions.*

To achieve this goal, the following research methods were used: systematization and classification of scientific literature on this issue, analysis and synthesis, generalization of scientific and theoretical material.

Results. *Internship in education institutions acquaints students majoring in “Social Work” EP “Social Pedagogy” with the real conditions of socio-pedagogical activities, promotes the application of theoretical knowledge in practice and promotes the acquisition of practical skills. During this type of practice, head-supervisors provide methodological assistance to applicants for higher education. They help to plan students’ work, consult and direct the practice.*

Conclusions. *The internship provides a combination of theoretical training of social workers, social educators with their practical activities, determines the degree of professional suitability and provides an opportunity for student interns to be convinced of the correctness of the chosen professional path.*

Key words: *supervisor, head, methodological support, internship, students, specialty “Social work”, student responsibilities, student rights, educational institutions.*

УДК 37.015.3:159.98:316.356:2-057.36

Оксана Ляска

Подільський державний аграрно-технічний університет
ORCID ID 0000-0001-6943-8957

Павло Федірко

Подільський державний аграрно-технічний університет
ORCID ID 0000-0002-3724-8937

Олександр Березкін

Подільський державний аграрно-технічний університет
ORCID ID 0000-0002-9990-2658

DOI 10.24139/2312-5993/2021.05/415-430

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РОБОТИ З ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ, ЩО ЗВІЛЬНЯЮТЬСЯ З ЛАВ ЗБРОЙНИХ СИЛ, І ЧЛЕНАМИ ЇХ СІМЕЙ

Під час звільнення зі Збройних Сил військовий стикається з кардинальними змінами і перебудовою всіх сторін життя. Однак, в основі всіх змін лежить психологічний фактор: неузгодженість установок і спрямувань в умовах військової та громадянського життя, тобто наявність якогось когнітивного дисонансу. Саме з цих причин проблема соціально-психологічної адаптації колишніх військових та членів їх сімей до нових умов організації активності, якій надається недостатня увага як у суспільстві, так і у військових підрозділах, є надзвичайно актуальною, важливою й потребує як обговорення, так і належної побудови та організації.

Ключові слова: *звільнені з лав Збройних сил військовослужбовці, соціально-психологічна адаптація, реабілітація, стресовий і депресивний стани, психологічне консультування, психологічна підтримка.*